

Barn i risikosamfunnet

Lars Fr. H. Svendsen
Filosof og forfatter

Vi lever i et risikosamfunn. Det som kjennetegner risikosamfunnet, er ikke at mennesker i dag er mer utsatt for farer enn tidligere, men at vi har en annen, og større, bevissthet om farene. Noen av de farene som opptar oss mest, er de som kan ramme barn, og disse bekymringene får daglig næring gjennom massemediene. Det kan imidlertid tenkes at det virkelige problemet i dag ikke er at vi beskytter barna for dårlig, men heller at de blir overbeskyttet.

Den grunnleggende tanken synes å være at barn først og fremst er å betrakte som potensielle ofre

Som barn pleide jeg på eget initiativ å legge ut på oppdagelsesferder. Det hendte selvfølgelig at foreldrene mine var temmelig bekymret da jeg dukket opp igjen mange timer senere, og ved et par anledninger var de på nippet til å ringe politiet for å etterlyse meg, men de vurderte aldri å sette meg i løpestreng. Det holdt med å be meg si ifra hvor jeg gikk, og å begrense turenes omfang litt. Jeg tror at jeg lærte mye på disse oppdagelsesferdene, og ville ikke vært dem foruten. Dagens barn kan neppe ha så store forhåpninger om en tilsvarende frihet.

En britisk undersøkelse viste at 67 prosent av barn i alderen 8–10 år og 24 prosent av barn i alderen 11–15 år aldri hadde gått i parken eller i en butikk uten tilsyn fra voksne. 43 prosent av de voksne mente at barn ikke burde få gå hjemmefra uten tilsyn før fylte 14 år. En tidligere undersøkelse viste at den gjennomsnittlige niåringen i 1970 fikk gå 840 meter utenfor hjemmets dører uten tilsyn, mens den gjennomsnittlige niåringen i 1997 bare fikk gå 280 meter. Dagens niåringer har etter alt å dømme enda færre meter til rådighet, og snart er vel løpestrengen et faktum – hvis barna i det hele tatt får slippe utenfor døren. De britiske tallene er ikke uten videre overførbare til Norge, da en del tyder på at foreldre er noe mer avslappede her, men tendensen er nok den samme.

Er det et ubetinget gode å ha voksne overvåkere til stede til enhver tid? Vi husker selv fra barndommens dager at leken ikke ble den samme med voksne til stede. Den mistet noe av sin frihet. Dessuten pleier de voksne å bryte inn så snart det oppstår konflikter, snarere enn at barna får ordne opp i dem selv. Risikosamfunnets visjon av barn som leker uten tilsyn, kan minne om William Goldings roman *Fluenes herre*, der et fly med 15 gutter styrter i sjøen utenfor en øde øy i Stillehavet, og de voksne omkommer. Guttene er i utgangspunktet i paradiset: ingen foreldre, ingen lærere, ingen voksne! Det tar imidlertid ikke lang tid før det som var en flokk vanlige gutter, blir en bande primitive villmenn. Men det er ikke slik barn vanligvis er. De krangler ofte med hverandre, og så kan de stort sett rydde opp i det på egen hånd. Å gi uttrykk for følelser og å forholde seg til andre som gjør det samme, er også noe vi må lære oss i løpet av oppveksten. Barn er ikke alltid søte og snille – de kan være usedvanlig infame og destruktive. Men det å oppleve at andre ikke alltid vil deg vel, at din bestevenn med vilje ødelegger den nye leken du har fått, bare fordi han er misunnelig, er også en viktig lærdom. Så blir man uvenner før man blir venner igjen.

Den grunnleggende tanken synes å være at barn først og fremst er å betrakte som potensielle ofre. En amerikansk studie hevdet at fire av fem amerikanske barn var «ofre for søskenangrep». Helt ordinær krangling og slåssing blant søsken blir kategorisert som «angrep» som gjør barn til ofre.

«Erting», som utvilsomt kan være plagsomt for den som blir utsatt for det, synes ikke lenger å eksistere – i stedet er det blitt kategorisert som «mobbing» som kan skade et barn for livet.

Den fysiske helsen er også en bekymring. Vi er livredde for at barna skal ødelegge seg på lekeplassen eller i andre former for fysisk aktivitet uten polstring. I Sverige tok man denne beskyttelsestrangen svært langt da barn som ennå ikke lært seg å gå stødig, skulle bruke hjelm hjemme. Problemet var at disse barna ikke lærte seg å falle på hensiktsmessig måte, slik at de senere pådro seg styggere fallskader da hjelmen var tatt av. Av sikkerhetshensyn kan vi alltid bruke hjelm døgnet rundt livet ut, men det er vel mer hensiktsmessig å gå på noen smeller tidlig, lære seg å håndtere dem og å begrense hjelmbruken til områder der farene er mer opplagte.

Da jeg selv var barn, utfordret vi hverandre til å stå på ski i stadig brattere bakker og foreta stadig mer halsbrekkende hopp – noe som gjerne innebar at kroppen var full av blåmerker etter en dag i bakken. Jeg er glad for hvert bidige blåmerke jeg fikk da. En barndom uten blåmerker, noen rifter, litt neseblod og eventuelt også et armbrudd eller to, virker rett og slett ikke særlig forlokkende. Vi har det ikke bra når vi lever for beskyttede liv. Det gjelder også barn.

Vi bestreber oss på å eliminere all risiko fra barnas liv. Vår redsel for at barn på en eller annen måte kan bli skadet, fører etter alt å dømme til at vi berøver dem viktige erfaringer. Selvfølgelig bør man lære barn å være forsiktige i trafikken, og at de bør være varsomme med vann, elektrisitet etc. Men de bør neppe lære seg at verden først og fremst bør møtes med frykt. Det er skjedd en utvikling fra å betrakte frykt som en følelse som barn bør lære seg å overvinne, til å betrakte den som en naturlig del av deres liv. I begynnelsen av forrige århundre var det en utbredt oppfatning at barn burde oppdras til ikke å føle og gi uttrykk for frykt, da de ellers angivelig ville bli utilpassede og nevrotiske som voksne. I dag synes vi å ha gått til den motsatte ytterligheten ved å innprente overfor dem hvor farlig det meste på kloden kan være.

Statistikker over hva slags skader barn pådrar seg, viser at skadene blir færre og mindre alvorlige. Slik sett kan jo alle sikkerhetstiltakene se ut til å virke helt i samsvar med intensjonen. Problemet er kanskje at de virker for godt. Barn må få anledning til å ta risiko. Ordet «risiko» stammer fra det italienske *risicare*, som betyr «å våge». Det er i dag få som husker at uttrykket «risiko» opprinnelig kunne ha både en negativ og en positiv betydning, der det å ta en risiko også innebar en positiv mulighet. Visse risiki er verdt å ta, andre ikke, og barna må få anledning til å finne ut av en del av dette på egen hånd. Det handler selvfølgelig ikke om å slippe alle tøyer, men vi er i ferd med å stramme dem til altfor hardt. I forsøket på å gi barna en perfekt, trygg barndom må vi ikke frata dem selve barndommen.